

Norbert Jerzak

Ks. Jan Sossalla (1908-1979) duszpasterz i badacz śląskich dziejów Kościoła

---

Wrocławski Przegląd Teologiczny 18/1, 167-174

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. NORBERT JERZAK

KS. JAN SOSSALLA (1908-1979)
DUSZPASTERZ I BADACZ
DZIEJÓW KOŚCIOŁA NA ŚLĄSKU

W 2009 roku mija trzydziesta rocznica śmierci cenionego historyka, księdza Jana Sossalli. Należał do grupy tych badaczy, którzy nie byli związani zawodowo z katedrami Uniwersytetu Wrocławskiego, lecz jako parafialni duszpaste-rze poświęcali swój czas i zdolności na zgłębianie niektórych interesujących ich zagadnień z historii Kościoła katolickiego. Jego zaangażowanie i pozostawiony dorobek może się równać z pracami takich historyków, jak Adolf Moepert, J. Konosała, J. Heyne czy J. Soffner.

Ksiądz Jan Paweł Sossalla urodził się 26 czerwca 1908 roku w Królewskiej Hucie – późniejszym Chorzowie (od 1934 r.), w bogobojnej rodzinie kowala Józefa i Franciszki, z domu Chrobok. Z domu rodzinnego wyniósł głęboką wiarę. Swoje pierwsze kroki edukacyjne skierował do miejscowej szkoły powszechnej (*Volksschule*)¹. W tym czasie mógł dokładnie już obserwować zmagania trzech powstań śląskich i plebiscyt, który wpłynął na dalsze lata jego życia. W wyniku decyzji Rady Ambasadorów z 20 października 1921 roku nastąpił podział Górnego Śląska. W jego wyniku rodzina Sossallów przeniosła się do Bytomia. Tam też 19 marca 1927 roku ukończył miejscowe gimnazjum, zdając bez większych trudów egzamin maturalny. Idąc za głosem powołania, rozpoczął studia filozoficzno-teologiczne na Uniwersytecie Wrocławskim (4 maja 1927 r. – 9 maja 1931 r.), przy czym w semestrze letnim 1929 roku kształcił się na Uniwersytecie w Innsbrucku, co było zgodne z tamtejszymi wymaganiami².

---

¹ P. KRAWCZYK, *Śp. ks. Pralat dr Jan Sossalla*, Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej 35(1980)3, s. 70-72.

² Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego, TK 85, 163, 165. Jan Paweł Sossalla występuje w źródłach jako Hans, Hans-Johann Paul i Johannes, przy czym inną postacią był Jan Sossalla

Studia we Wrocławiu i w Innsbrucku przebiegały bez zakłóceń, z bardzo dobrze zdawanymi egzaminami³. Po ukończeniu studiów wstąpił do wrocławskiego alumnatu, gdzie przygotowywał się do kapłaństwa. Wyrazem tego było przyjęcie poszczególnych stopni i święceń: 24, 25, 26 czerwca 1931 roku w kaplicy ordynariusza – tonsury i czterech mniejszych święceń, 22 i 29 listopada 1931 roku, także w kaplicy – święceń subdiakonatu i diakonatu, wreszcie 31 stycznia 1932 roku – święceń prezbiteratu w katedrze wrocławskiej z rąk miejscowego ordynariusza, kard. A. Bertrama⁴.

Po święceniach kapłańskich ks. Sossalla został skierowany na sześciotygodniowy kurs dla duszpasterzy osób głuchoniemych w Raciborzu, tam też został nauczycielem szkoły specjalnej dla głuchoniemych i wspomagał duszpastersko tamtejszą parafię św. Jana. Następnie 3 czerwca 1932 roku ks. Sossalla został mianowany wikarym w parafii św. Piotra i Pawła w Kluczborku, gdzie obok zwykłych zajęć wikariuszowskich udzielał się wśród głuchoniemych⁵. W kluczborskiej parafii był zaledwie dwa lata. Dziesiątego października 1934 roku ks. Sossalla objął obowiązki wikariusza katedralnego we Wrocławiu⁶.

Ten krótki czas pobytu w kluczborskiej parafii był impulsem do zajęcia się pogłębianiem studiów nad dziejami Kościoła na Śląsku. Bezpośrednią tego przyczyną było uczestnictwo w poświęceniu 20 października 1934 roku Domu Katechetycznego (*das katholische Gemeindehaus*), który dawniej służył wiernym za kościół parafialny. W latach 1910-1913 ówczesny proboszcz, ks. Jan Moschek, podjął się trudu wybudowania nowego kościoła. Po jego poświęceniu odbywały się w nim już wszystkie nabożeństwa, a stary kościół stał niewykorzystany i powoli niszczał. Ks. Moschek odczuwał brak Domu Parafialnego, w którym mogłyby się odbywać spotkania i uroczystości religijne oraz gdzie mogliby mieszkać księża wikariusze. Ten ostatni cel nie został przez niego nigdy zrealizowany. Musieli oni gościnnie mieszkać u siostr elżbietanek. Dlatego starał się o przebudowanie dawnego kościoła i wykorzystanie do zaspokojenia istniejących potrzeb. Po wielu latach starań i po otrzymaniu odpowiedniej dotacji dopiero w roku 1933 mógł dokonać jego gruntownego remontu i przebudowy⁷. Przy okazji poświęce-

---

(1881-1920), ur. w Karczowie, pow. niemodlińskim, także duchowny diecezji wrocławskiej, tamże, TK 83; *Handbuch*, 1908- 921.

³ Istnieje wiele zaświadczeń o przebiegu studiów i o zdanych egzaminach; zob. J. KOPIEC, *Ksiądz Jan Sossalla (1908-1979)*, Nasza Przeszość. Studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce 65(1986), s. 281.

⁴ J. KOPIEC, *Ksiądz Jan Sossalla...*, art. cyt., s. 282.

⁵ Wieloletni kluczborski proboszcz ks. J. Moschek 11 maja 1934 roku napisał w swej opinii o pracy ks. Sossalli następujące słowa: „Herr Kaplan Sossalla arbeitet seit 2 Jahren in der Seelsorge der hiesigen Kirchengemeinde mit Fleiss, Gewissenhaftigkeit, Klugheit und Ausdauer”, J. KOPIEC, *Ksiądz Jan Sossalla...*, art. cyt., s. 282, p. 4.

⁶ *Handbuch*, 1932, 1933, 1935; J. SOSSALLA, *Die Säkularisation der Matthias-Stiftskommende Neuhoef bei Kreuzberg OS. Ein Beitrag zur Geschichte der Säkularisation in Schlesien (Teildruck)*, Ohlau 1937: *Lebenslauf*.

⁷ Na temat przebudowy, wykorzystania i poświęcenia Domu Katechetycznego, zob. *Einweihung des kath. Gemeindehauses*, Kreuburger Nachrichten nr 247 z 23 X 1934 r. W „Oppelner Kurier”

nia kościoła powstały konflikty dotyczące pojawienia się w Kluczborku Rycerskiego Zakonu Krzyżowców z Czerwoną Gwiazdą.

W tych sporach musiał uczestniczyć także ks. Sossalla, gdyż – jak wspomina: „znowu wzniecone kontrowersje na temat powstania Krzyżaków spowodowały to, że dojrzał plan powtórnego przejrzenia zachowanych źródeł”⁸, dotyczących obecności Krzyżaków w okolicy kluczborskiej. Prawdopodobnie po poświęceniu domu uczestniczył w przeniesieniu i uporządkowaniu bardzo bogatego, zachowanego na plebanii archiwalnego zbioru, który znalazł swoje ostatnie miejsce na strychu tegoż obiektu⁹. Należy z ubolewaniem stwierdzić, że był on chyba ostatnim historykiem, który przejrzał te zbiory, gdyż w czasie trwania ofensywy wojsk radzieckich na Kluczbork dom ten uległ spaleni. Pożar pochłonął cały zbiór archiwalny¹⁰.

Aby zgłębić problematykę dotyczącą historii Krzyżaków z Czerwoną Gwiazdą, skontaktował się ze znanym w Kluczborku historykiem, radcą studiów, doktorem Gerhardem Menzem¹¹, który był autorem wielu ciekawych przyczynków do dziejów krzyżowców na terenie Kluczborka. Warto tu wspomnieć trzy artykuły: *Wann und von wem wurde Kreuzburg gegründet und woher stammt der Name?*; *Aus der älteren Schulgeschichte Kreuzburgs*, oraz: *Zur Geschichte des Kreuzburger Besitzes der Kreuzherrn mit dem roten Stern*¹². Skutkiem przeprowadzonych dyskusji i dzięki kwerendzie w różnych archiwach ks. Sossalla wybrał temat na swoją pracę doktorską. Były to dotąd nieznanne wątki z ostatnich chwil funkcjonowania zakonników na terenie kluczborskim pt. *Die Säkularisation der Matthias-Stiftskommende Neuhoft bei Kreuzburg OS. Ein Beitrag zur Geschichte der Säkularisation in Schlesien*. Zbierając materiały do swej pracy, uczęszczał także sumiennie na studia doktoranckie w zakresie historii Kościoła na Wydziale Teologicznym miejscowego uniwersytetu. Ks. Sossalla mógł wtedy rozwijać swoją pasję badawczą pod okiem wytrawne-

---

na ten temat odnalazłem trzy artykuły: 1. *Ein Festtag der kath. Kirchengemeinde. Alte kath. Kirche Kreuzburg – kath. Gemeindegottesdienst in Kreuzburg*, nr 288 z 20 X 1934 r., s. 7; 2. *Das neue katholische Gemeindehaus in Kreuzburg*, nr 289 z 21 X 1934 r., s. 5; 3. *Freudentag für die katholische Gemeinde. Die Weihe des katholischen Gemeindehauses in Kreuzburg*, nr 290 z 22 X 1934 r., s. 6.

⁸ J. SOSSALLA, *Die Säkularisation...*, dz. cyt., s. 9.

⁹ Błędnie w swym artykule o księdzu Janie Sossalli wspominał J. KOPIEC, *Ksiądz Jan Sossalla...*, art. cyt., s. 282: „[...] idąc za przedstawioną prezentacją pracy doktorskiej przez promotora ks. Seppelta, że obficie wykorzystywał materiał źródłowy z archiwum powiatowego w Kluczborku”. W samej pracy doktorskiej w spisie archiwaliów nie ma o tym ani jednego słowa, co więcej, wspomniane jest Dekants- Und Pfarrarchiv Kreuzburg OS. Dokumenty te znajdowały się w wspomnianym wyżej, nowo poświęconym obiekcie.

¹⁰ Wspomina o tym M. KOGUT, *Stary kościół – dom katechetyczny*, *Zeszyty Historyczne Kościoła katolickiego w Kluczborku* 6(1998), s. 89-94; tenże, *Historia Kościoła katolickiego w Kluczborku w latach 1945-1998*, s. 35-39.

¹¹ M. KOGUT, *Stary kościół...*, art. cyt., wspomina o tym we wstępie, s. 5.

¹² Wszystkie te artykuły zostały opublikowane w dodatku do miejscowej gazety „Kreuzburger Nachrichten. Aus der Heimat. Beilage der Kreuzburger Nachrichten”: pierwszy – 4(1935), s. 5-32; drugi – 5(1933), s. 65-69, i ostatni – 5(1932), s. 89-95.

go znawcy przeszłości Kościoła na Śląsku, profesora Wydziału Teologii Katolickiej Uniwersytetu Wrocławskiego, ks. prof. Franza Xavera Seppelta (1883-1956), zarazem kanonika kapituły wrocławskiej i przed 1933 rokiem członka Pruskiej Rady Państwa z ramienia katolickiej partii Centrum¹³. Ks. Sossalla szybko uporał się z ogromnym zbiorem archiwalnym, gdyż w kwietniu 1936 roku wystosował pismo do kardynała Adolfa Bertrama o wyrażenie zgody na przeprowadzenie przewodu doktorskiego. Otrzymał ją 7 kwietnia 1936 roku. Dzięki niej 13 kwietnia tegoż roku ks. Sossalla złożył podanie i wszystkie wymagane dokumenty (w liczbie jedenastu) na uniwersytecie.

W prezentacji pracy swego doktoranta ks. Seppelt podkreślił sumienność autora w wykorzystaniu obfitych materiałów źródłowych oraz wraz z ks. prof. Feliksem Haase, ówczesnym dziekanem Wydziału Teologii Katolickiej, ocenił ją: „partim cum laude, partim magna cum laude”¹⁴. Warunkiem koniecznym dopuszczenia do przewodu doktorskiego był wymóg wydania pracy drukiem. Tu z pomocą przybył kluczborski ks. proboszcz Jan Moschek, który sfinansował druk książki¹⁵. Praca została wydana przed samą obroną przez oławskiego drukarza, dr. Hermana Escherhagena, w dwóch częściach¹⁶. Rygorozą doktorskie przyjęli od niego we czwartek, 26 listopada 1936 roku, profesorowie: P. Ramatschi, J. Stelzenberg, J. Koch, F. Gescher oraz A. Schulz. Uroczysta promocja odbyła się we wtorek, 16 lutego 1937 roku¹⁷. Praca Sossalli zainteresowała śląskoznawcze środowisko naukowe¹⁸.

Podejmując ogromne przedsięwzięcie, jakim było przebadanie obfitego materiału źródłowego, ks. Jan Sossalla nie zaniedbał także swojej pracy duszpasterskiej. Ten okres wykorzystał także na służbę w katedrze wrocławskiej św. Jana Chrzciciela. Cechą charakterystyczną tej pracy była duszpasterska opieka nad wrocławską Polonią, która najpierw gromadziła się w kościółku św. Anny, następnie św. Marcina na Ostrowie Tumskim¹⁹. Dzięki zgodzie księdza kardynała A. Bertrama Polonia miała do dyspozycji specjalnie wyznaczonego kapłana, znającego język polski. Ks. Sossalla odprawiał co niedzielę i w każde święto kościelne i narodowe Mszę Świętą z kazaniem polskim, np. pasterkę w 1934 roku²⁰.

¹³ H. NEUBACH, L. PETRY (red.), *Schlesische Lebensbilder*, t. 5, Würzburg 1968, s. 215-227.

¹⁴ J. KOPIEC, *Ksiądz Jan Sossalla...*, art. cyt., s. 282.

¹⁵ Na stronie tytułowej autor wyraził gorące podziękowanie: „Meinem Gönner und väterlichen Freunde Herrn Geistlichen Rat Und Erzpriester Johannes Moschek Pfarrer in Kreuzburg OS. Zu seinem 40-jährigen Orts- und Pfarrjubiläum in Vererhrung gewidmet”.

¹⁶ Pierwsza część dotyczyła wprowadzenia w historię zakonu Krzyżaków z Czerwoną Gwiazdą na Śląsku, s. 12-51, druga sekularyzacji komendy Nowy Dwór, s. 7-90.

¹⁷ Dokładna dokumentacja w: Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego, TK 62.

¹⁸ Zob. recenzje: K. ENGELBERT, *Archiv für schlesische Kirchengeschichte* 2(1937), s. 252; i 3(1938), s. 330-331; oraz: H. MENZ, *Wer hat Kreuzburg gegründet?*, *Aus der Heimat. Beilage der OS-Tageszeitung Kreuzburger Nachrichten* (1937) Mai, s. 65-71.

¹⁹ J. KOPIEC, *Ksiądz Jan Sossalla...*, art. cyt., s. 283.

²⁰ L. SMÓLKA, *Sprawy wrocławskie na łamach „Nowin Codziennych” w latach trzydziestych XX w.*, w: M. PATER (red.), *Z dziejów Wrocławia w XIX-XX wieku*, AUWR nr 725, His. 46, Wrocław 1985, s. 124.

Ks. Sossalla, jako wikariusz katedry, angażował się także w sobotę i niedzielę razem z kanonikiem P. Łukaszczykiem w obsłudze polskiego konfesjonaułu w katedrze wrocławskiej, znajdującego się za ołtarzem głównym²¹. Dorywczo Sossalla był też kapelanem przy polskim biskupie sufraganie we Wrocławiu, ks. Walentym Wojciechu (1868-1940)²². Istotną rolę w życiu młodego Sossalli odegrał też niewątpliwie ks. dr Józef Gawlina (1892- 1964)²³, proboszcz w Chorzowie i od 1933 roku biskup połowy Wojska Polskiego. W jego konsekracji Sossalla zresztą uczestniczył. Gawlina był opiekunem oraz doradcą Sossalli w początkowym okresie jego pracy duszpasterskiej w środowisku Polaków wrocławskich, jak również inspiratorem jego zainteresowań naukowych²⁴.

Po sukcesie naukowym Sossalla został ponownie skierowany do parafii kluczborskiej²⁵. Tym razem 3 stycznia 1938 roku objął funkcję administratora parafii przy starzejącym się proboszczu, ks. Janie Moschku²⁶. Był on przewidziany po śmierci ks. Moschka na jego następcę. Sprawy potoczyły się zupełnie inaczej. W roku 1942 naziści wymogli na wrocławskiej kurii odwołanie ks. Sossalli z Kluczborka. Ta, nie chcąc wejść w niepotrzebny spór, odwołała ks. Sossallę 10 października 1942 roku z zajmowanego stanowiska w Kluczborku²⁷ i w jego miejsce mianowała ks. Ernesta Grzesika²⁸. Ks. Sossalla objął urząd proboszcza w górnośląskiej parafii Bożego Ciała w Miechowicach. Ks. Sossalla pozostał tam także po zakończeniu wojny, sprawując równocześnie duszpasterstwo wśród

---

²¹ Podaje to sam ks. J. SOSSALLA, *Polski kościółek św. Marcina we Wrocławiu i jego przedwojenna wspólnota polonijna*, Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej 33(1978), s. 150. Dorywczo pełni też wtedy obowiązki kapelana biskupa sufragana, jak sam wspomina w: *Pasterz ludu śląskiego*, Przewodnik Katolicki 11(1978), s. 2.

²² Tenże, *Pasterz ludu śląskiego – biskup Walenty Wojciech*, Przewodnik Katolicki 11(1978), s. 2; tenże, *Polski kościółek...*, art. cyt., s. 150.

²³ Zob. o nim: L. SMÓLKA, *Mysli Ślązaków (Korfanty – Hlond – Gawlina) o wojnie i pokoju*, w: W. WRZESIŃSKI (red.), *Śląsk wobec wojny polsko-niemieckiej 1939 r.*, Wrocław 1990, s. 43-76.

²⁴ J. KOPIEC, *Ksiądz Jan Sossalla...*, art. cyt., s. 284, przyp. 11. O roli abp. J. Gawliny, dawnego proboszcza z Chorzowa, na którego konsekracji w 1938 roku ks. Sossalla był obecny, odprawił w liście do bp. Jopa z 11 lutego 1959 r.: „Jego zachęty w niemałym stopniu wpłynęły na rozpoczęcie i dalsze kontynuowanie mojej pracy naukowej [...]. Był mi życzliwym doradcą i ojcowskim opiekunem na początku mojej pracy duszpasterskiej wśród ówczesnej mniejszości polskiej i urzędników Konsulatu Polskiego we Wrocławiu”.

²⁵ *Handbuch*, 1939-1943. „Z powodu przeniesienia do Kluczborka Sossalla najprawdopodobniej nie spotkał się z ks. bp. Gawliną, który 3 V 1938 r. z okazji rocznicy Konstytucji 3 Maja i śmierci Józefa Piłsudskiego, przejeżdżając przez Wrocław w drodze z Rzymu do Polski, odprawił w kościele św. Marcina nabożeństwo i wygłosił tak piękne kazanie, jakiego Polacy we Wrocławiu już dawno nie słyszeli”, za: L. SMÓLKA, *Sprawy wrocławskie...*, art. cyt., s. 131.

²⁶ Na temat tego kapłana i jego duszpasterskich dokonań w Kluczborku, zob. M. KOGUT, *Ksiądz Jan Moschek – kluczborski proboszcz w latach 1897-1938*, Zeszyty Historyczne Kościoła katolickiego w Kluczborku 6(1998), s. 25-32.

²⁷ Tamże, s. 31.

²⁸ Na temat ks. Ernesta Grzesika, zob. M. KOGUT, *Historia Kościoła katolickiego w Kluczborku w latach 1945-1998*, Kluczbork 1998, s. 71-76; tenże, *Ksiądz Ernest Grzesik 1944-1960*, Zeszyty Historyczne Kościoła katolickiego w Kluczborku 7(1998), s. 45-49.

głuchoniemych²⁹. Po włączeniu Miechowic do Bytomia w 1954 roku Sossalla otrzymał do pomocy wikarego. Pochłaniały go także prace diecezjalne. We wrześniu 1954 roku ks. E. Koberzycki, rządcą kościelny Śląska Opolskiego, powołał ks. Sossallę na stanowisko sędziego prosynodalnego oraz cenzora ksiąg religijnych. Z nominacji ks. Franciszka Jopa, pierwszego ordynariusza diecezji opolskiej, w roku 1956 został wicedziekanem, a w 1968 – dziekanem miechowickim. W sierpniu 1956 roku ks. Sossalla został też obdarzony godnością radcy duchownego, co było wyrazem uznania dla jego kapłańskiej pracy. Biskup Jop wystarał się dla niego 23 listopada 1972 roku u papieża Pawła VI o godność szambelana Ojca Świętego³⁰. Z polecenia tegoż biskupa 28 czerwca 1972 roku przygotował dokumentację historyczną (mapy i historia Kościoła na Śląsku) dla Watykanu przed kanoniczną erekcją diecezji polskiej w Opolu³¹.

Warto wspomnieć o dobrej znajomości księdza Sossalla z ks. Alfonsem Schletzem CM, założycielem i pierwszym redaktorem „Naszej Przeszłości”, wydawnictwa zawierającego studia z dziejów Kościoła i kultury katolickiej w Polsce. Na jego łamach ks. Sossalla opublikował zresztą pracę poświęconą laickiej kongregacji szpitalnej na Śląsku³². Warto tu przytoczyć zdanie ks. Schletza o ks. Sossalli³³, łączyła ich przecież dwudziestoletnia znajomość. W swym dzienniku pod datą 28 października 1966 roku ks. Schletz zanotował: „Po Mszy Świętej pojechaliśmy z ks. J. Bańką z wizytą do Bytomia-Miechowic, do parafii Bożego Ciała, do ks. dr. Jana Sossalli [...]. Jest to kulturalny mężczyzna, posiada pięknie urządzone plebanie, w której prawdziwą ozdobą jest jego bogata biblioteka. Nigdzie nie widziałem tak licznych czasopism, jak na jego plebanii. Ks. Sossalla wszystkie wolne chwile poświęca nauce (dziejom Kościoła na Śląsku). Rozmawialiśmy na te tematy. Do «Naszej Przeszłości» opracowuje sylwetkę sufragana wrocławskiego ks. biskupa Walentego Wojciecha»³⁴. W pięć lat później (16 listopada 1971 r.) ks. A. Schletz notował: „Z ks. Bańką pojechałem do ks. dr. J. Sossalli. Chodziło mi głównie o nawiązanie kontaktów i informację o jego pracach. Dowiedziałem się z jego ust, że pracuje w dalszym ciągu nad ikonografią św. Jacka w Polsce (drukował fragmenty w opolskich

²⁹ *Duszpasterstwo głuchoniemych*, Wiadomości Urzędowe Administracji Apostolskiej Śląska Opolskiego 2(1947), s. 27.

³⁰ J. KOPIEC, *Ksiądz Jan Sossalla...*, art. cyt., s. 284.

³¹ Projekt i efekty akceptował także następca biskupa Jopa, ks. bp A. Nossol; zob. A. NOSSOL, *Prawda i miłość*, Opole 1982, s. 387. Już w 1962 roku pracował nad mapami. W liście z 16 marca 1962 roku napisał: „Ośmielał się przesłać Waszej Ekscelencji projekt mapki dekanatu gliwickiego do łaskawej oceny. Zamierzam bowiem w przyszłości kartograficznie opracować terytorium diecezji naszej w trzydziestu dziewięciu mapkach pojedynczych dekanatów według załączonego wzoru”, tamże, s. 285, p. 15.

³² J. SOSSALLA, *Przyczynki do historii krzyżowców z Czerwoną Gwiazdą*, *Nasza Przeszłość* 23(1966), s. 199-237.

³³ Tamże, s. 285-286.

³⁴ *Dziennik*, t. 4, s. 380-331. Ks. Józef Bańka (zm. 1983), kapłan diecezji katowickiej, historyk, przyjaciel ks. Schletza.

wiadomościach diecezjalnych) i przygotowuje do druku z komentarzem *Liber niger*. Robiłem mu nadzieję, że coś w przyszłości wydamy”³⁵. Ks. Sossalla bardzo pragnął poświęcić się pracy naukowej. Jasno to wyraził w liście z 11 lutego 1959 roku do biskupa Jopa: „Czy istniałaby w przyszłości możliwość zrezygnowania z pracy duszpasterskiej w parafii, by móc się oddać więcej pracy naukowej?”. Biskup Jop odpowiedział listem z 19 lutego 1959 roku: „Co dotyczy pracy naukowej, to chętnie bym widział jej kontynuowanie, gdyby nie wielki brak księży, spowodowany świeżymi wyjazdami i zgonami starszych. Bardzo się głowią, jak obsadzić cztery opróżnione placówki”³⁶. Wielkie braki w obsadzie duszpasterskiej opolskich parafii spowodowały, że marzenia oddania się pracy naukowej musiał pozostawić na dalsze lata.

Na miechowskim posterunku ks. Sossalla poświęcał się przede wszystkim, i to z całym oddaniem, pracy duszpasterskiej. O jego duszpasterskich trudach najtrafniej wyraził się biskup Jop, który przybył 2 listopada 1967 roku do Miechowic na uroczystości pięćdziesięciolecia kościoła i dwudziestolecia pracy. Wtedy biskup wypowiedział następujące słowa: „Wypadło Księdzu Racy pracować w czasach bardzo trudnych; ale Ksiądz Doktor pozostał zawsze ze swoimi parafianami, nigdy ich nie opuścił, nie odszedł w czasie próby. [...] Troska o piękny kościół, staranie o moralny i religijny stan parafii, umiłowanie kościoła i jego przeszłości i przyszłości, praca pisarska – to wszystko wypełnia całkowicie swą treścią każdy dzień kapłański czcigodnego Księdza Racy”³⁷.

W czerwcu 1978 roku zły stan zdrowia zmusił ks. Sossallę do opuszczenia zajmowanego urzędu proboszczowskiego i przejścia na emeryturę. Dzięki życzliwości jego następcy mógł nadal zamieszkiwać na miechowskiej plebanii, gdzie zmarł 18 lutego 1979 roku i został pochowany na miejscowym cmentarzu obok rodziców³⁸. Uroczystościom pogrzebowym przewodniczył ks. bp Alfons Nossol z Opola³⁹.

Ksiądz Jan Sossalla wprawdzie nie pozostawił potomnym bogatego dorobku naukowego, był jednak autorem ponad czterdziestu prac drobniejszych⁴⁰, spośród których szczególną uwagę zwraca cytowana już wcześniej rozprawa doktorska, poświęcona laickiej kongregacji szpitalnej na Śląsku, a także praca: *Patronaty fiskalne na Śląsku Opolskim na przełomie wieków XVIII i XIX*⁴¹, wreszcie przyczynki dotyczące hagiografii śląskiej, św. Jadwigi, św. Anny, św. Eufermii-Ofki czy bł. Bronisławy. Najcenniejsze publikacje w jego dorobku stanowiły opracowania kultu św. Jacka. Przeprowadzone na szeroką skalę kwerendy

³⁵ *Dziennik*, t.8, s.131. *Liber niger* to bardzo wartościowy kopiarz biskupstwa wrocławskiego z XV w.

³⁶ Do tej propozycji nawiązał w kazaniu pogrzebowym A. NOSSOL, *Prawda i miłość*, dz. cyt., s. 386; J. KOPIEC, *Ksiądz Jan Sossalla...*, art. cyt., s. 285, p. 12.

³⁷ A. NOSSOL, *Prawda i miłość*, dz. cyt., s. 384; J. KOPIEC, *Ksiądz Jan Sossalla*, art. cyt., s. 284, p. 10.

³⁸ J. KOPIEC, *Ksiądz Jan Sossalla...*, art. cyt., s. 283nn.

³⁹ P. KRAWCZYK, *Śp. ks. Pratat dr Jan Sossalla...*, art. cyt., s. 70-72.

⁴⁰ Zestawił je J. KOPIEC, *Ksiądz Jan Sossalla...*, art. cyt., s. 288 -291.

⁴¹ *Rocznik Teologiczny Śląska Opolskiego* 2(1970), s. 209-239.

i posiadane kontakty zagraniczne umożliwiły mu zbieranie materiałów do zagadnienia ikonografii św. Jacka na Śląsku, w Polsce, a także za granicą. Ks. Kopiec wspomina, że „z osobistej rozmowy z ks. Sossallą w roku 1976 dowiedział się o jego planie opracowania całościowego problemu ikonografii św. Jacka w Europie, wraz z dokumentacją faktograficzną, którą zamierzał opublikować w «Naszej Przeszłości». Niestety, żadnego z wielkich swych planów nie zrealizował”⁴². Nie można też zapomnieć o napisanych przez ks. Sossallę biogramach, nekrologach i opracowaniach przekrojowych historii Kościoła na Śląsku oraz nawiązujących także do przedwojennej działalności ks. Sossalli we Wrocławiu. Najczęściej swe prace drukował na łamach diecezjalnego pisma urzędowego „Wiadomości Urzędowe”⁴³.

RESUMEN

P. Juan Sossalla (1908-1979)

El cura e investigador de la historia de la Iglesia en Silesia

Entre muchos investigadores de la historia de la Iglesia Católica en la provincia de Silesia encontramos la persona del sacerdote Juan Sossalla. Su principal interés despertaba el piadoso y entregado trabajo pastoral, que combinaba con la investigación y los descubrimientos de varios hechos de la vida de la Iglesia en Wrocław, hasta entonces desconocidos. Al principio se interesó por la secularización de los bienes de la Orden de los Caballeros de la Cruz con Estrella Roja en Nowy Dwór (Kluczbork). Su tesis doctoral de la historia de dicha orden fundó sobre las fuentes de origen. La evaluación de su trabajo fue considerado por los profesores R.D. Franz Xaver Seppelt y R.D. Felix Haase como „partim cum laude, partim magna cum laude”. Después de la segunda guerra mundial su interés histórico se centró en los en la Silesia de Opole entre los siglos XVIII y XIX. También estudió la hagiografía de s. Euvigis, s. Ana, s. Eufemia-Ofka y beata Bronisława. Su trabajo maestro fue la elaboración sobre el culto de san Jacinto. Murió en la casa parroquial en Miechowice, el 18 de febrero del 1979. Su cuerpo fue enterrado en el cementerio local, a lado de sus progenitores. La ceremonia funebre fue presidida por su excelencia Sr. Obispo Alfons Nossol.

Słowa kluczowe / key words

Jan Sossalla, historyk, Kluczbork

Jan Sossalla, historian, Kluczbork

⁴² J. KOPIEC, *Książki Jan Sossalla...*, art. cyt., s. 286, p. 18.

⁴³ J. SOSSALLA, *Wiadomości Urzędowe Kurii Biskupiej Śląska Opolskiego (1957-1972)*; tenże, *Wiadomości Urzędowe Diecezji Opolskiej (od 1973)*; P. KRAWCZYK, *Śp. ks. Pralat dr Jan Sossalla...*, art. cyt., s. 71-72, zamieścił pełny wykaz artykułów, które ukazały się na łamach tego czasopisma.